

שיעורי כזית ורביעית בסדר של פסח

פירוש המשניות להרמב"ם (עדיות פ"א מ"ב)

הרביעית האמורה בכל התורה מחזקת ... מן המים קרוב לעשרים ושבעה דרהם ... ומקמח החטים קרוב לשמונה עשר דרהם.

שוע"ר סי' תעב

יז כל אחד מד' כוסות הללו צריך שיהיה בו לא פחות מרביעית יין.

יט יש אומרים שלכתחלה מצוה לשתות כל הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות, אף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבטות אפילו לכתחלה די בשתיית מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית, מכל מקום בד' כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס לכתחלה, ובדיעבד ששתה רוב הכוס יצא, אבל אם לא שתה אלא חצי הכוס אפילו שחציו מחזיק כמה רביעיות לא יצא. ויש חולקין על זה ואומרים שאף לכתחלה די בשתיית רוב רביעית אף אם הכוס מחזיק כמה רביעיות וכן עיקר וכן המנהג פשוט. ומכל מקום טוב לחוש לסברא הראשונה וליקח כוס קטן ולשתות כולו ובמקומות שהיין ביוקר די בשתיית רובו.

וכל זה בג' כוסות הראשונים אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם כדי שיוכל לברך ברכה האחרונה בלי שום פיקפוק כמו שנתבאר בסי' ק"צ לענין כוס ברכת המזון עיין שם:

כ צריך לזוהר לכתחלה לשתות רוב הרביעית בבת אחת דהיינו שישתה אותו בשתיה אחת ולא יפסיקנו לשתי שתיות.

שוע"ר סי' תעג

יז וצריך שיהיה הירק ממיני ירקות שברכתן היא בורא פרי האדמה כשאוכלן חיים כדי שיפטור מלברך בורא פרי האדמה על המרור שיאכל בתוך הסעודה.

ויש חולקים על כל זה ואומרים שכיון שמפסיקין הרבה בין אכילת הירקות לאכילת המרור בהגדה והלל לפיכך אין המרור נפטר בבורא פרי האדמה שעל הירקות ומה שאין צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור הוא משום שהמרור הוא מצרכי הסעודה שחייב הוא לאכול מרור אחר המצה מיד והרי הם כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שאינם צריכים ברכה לפנייהם שהם טפלים לפת ונפטרים בברכת המוציא כמו שנתבאר בסי' קע"ז.

וכיון שהמרור אינו נפטר בברכת בורא פרי האדמה שעל הירקות חייב הוא לברך בורא נפשות רבות אחר הירקות אם אכל כזית.

יח ולענין הלכה יש לחוש לב' הסברות ולכן לא יאכל מהירקות כזית שלם שלא יצטרך לברך אחריו בורא נפשות רבות.

כז אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובת מרור בחזרת (שקורין סאל"ט) בלשון אשכנז ... בתמכא (שקורין קרין...).

כח חמשה מינים הללו מצטרפות לכזית.

שוע"ר סי' תעה

ג אעפ"י שבכל יו"ט חייב האדם לבצוע על לחם משנה כמו שיתבאר בסימן תקכ"ט, מכל מקום בליל פסח, יש אומרים שאין צריך כי אם אחת ומחצה, לפי שמה שדרשו חכמים ממה שכתוב לחם עני חסר וא"ו, שתהא המצה פרוסה כדרכו של עני, לא דרשו אלא לגרוע מלחם משנה שאחת מהם לא תהיה שלימה. ויש אומרים שלא דרשו אלא להוסיף על לחם משנה, שמלבד ב' מצות שלימות שצריך לבצוע עליהן כמו בשאר יום טוב צריך להיות עוד פרוסה אחת משום לחם עני, וכן המנהג פשוט.

ד וצריך שיאחזו שתי השלימות בידו בשעת ברכת המוציא. והפרוסה תהיה בין שתי השלימות ולא יניח הפרוסה מלמעלה, לפי שבתחלה צריך לברך המוציא ואח"כ על אכילת מצה וברכת המוציא

היא על השלימה וברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה שהיא לחם עני, ואם הפרוסה תהיה מלמעלה יצטרך לעבור על המצות כשיברך המוציא בתחלה.

ה ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט השלישית השלימה מן ידו ויאחוז בפרוסה מלמטה ובהעליונה מלמעלה ויברך על אכילת מצה. אבל לא ישמיט מידו מצה השלימה העליונה קודם ברכת על אכילת מצה, ואין צריך לומר שלא יבצע ממנה כלום עד לאחר גמר ברכת על אכילת מצה, לפי שיש אומרים שברכת המוציא היא על הפרוסה שהיא לחם עני וברכת על אכילת מצה היא על השלימה, לפיכך טוב לצאת ידי שניהם ולברך בתחלה שתי ברכות אלו ואחר כך יבצע כזית מהעליונה השלימה וכזית מהפרוסה.

ואף על פי שבשביל ברכת המוציא בלבד אין צריך לבצוע כזית מעיקר הדין אלא אפילו כל שהוא יכול לברך המוציא, מכל מקום כיון שבשביל ברכת אכילת מצה צריך לבצוע כזית, שעל פחות מכזית אינו יכול לברך שאינו יוצא ידי חובתו בפחות מכזית, ואם כן להאומרים שברכת על אכילת מצה היא על השלימה העליונה צריך לבצוע ממנה כזית, ולסברא הראשונה (שהיא עיקר) שברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה צריך לבצוע כזית מן הפרוסה. לפיכך לצאת ידי שניהם צריך לבצוע כזית מזו וכזית מזו.

ו ושני כזית אלו צריך לאכלם ביחד דהיינו שיכניסם לפיו בבת אחת, שאם יאכל מתחלה את הכזית של המוציא דהיינו של השלימה ואחר כך יאכל הכזית של אכילת מצה דהיינו של הפרוסה, יהיה מפסיק בין ברכת על אכילת מצה לאכילת כזית מהפרוסה באכילת מצה כזית מהשלימה, וכן להאומר שברכת המוציא היא על הפרוסה אם יאכל מתחלה הכזית מהפרוסה ואח"כ הכזית מהשלימה הרי הוא מפסיק בין ברכת אכילת מצה לאכילת כזית מהשלימה, לפיכך יכניסם לפיו בבת אחת. אבל אין צריך לבולעם בבת אחת אלא ירסקם בפיו ויבלע בתחלה כזית אחד כולו בבת אחת ואח"כ יבלע כזית השני בבת אחת.

ח וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד אפילו לא אכל אלא כזית אחד בלבד בין מהשלימה בין מהפרוסה ... יצא.

שוע"ר סי' תעז

ג ועכשיו שאין לנו פסח צריך כל אחד לאכול כזית [מצה] זכר לפסח ... וכזית זה נקרא אפיקומן. ולכתחלה טוב לאכול שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ואם קשה עליו לאכול שני כזיתים על כל פנים לא יפחות מכזית.

שוע"ר סי' תפו

א כזית האמור בכל מקום אינו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזה זית הנקרא אגורי ששמנו אגור בתוכו.

ושיעורו יש אומרים שהוא כחצי ביצה ויש אומרים שהוא פחות מעט משליש ... וא"כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל דבר שהוא מדברי סופרים ששיעורו בכזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה אבל במצה שהיא מן התורה וכן כל דבר שהוא מן התורה יש להחמיר כסברא הראשונה.

ב צריך ליזהר כשמסער כזית בירקות שיוצא בהם ידי חובת מרור שימעך האויר שבין עלי הירקות וישער שיעור כזית בירקות עצמם ולא באויר שביניהם וכן אם יש חלל במצה אין החלל מצטרף לכזית וצריך למעכו (אבל אם אין חלל במצה אפילו היא רכה ועשויה כספוג אין צריך למעכו).

לקוטי טעמים ומנהגים

ולכתחלה טוב לאכול שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וכן הוא מנהג בית הרב ... ויש לומר, שאם קשה עליו שאז אוכל רק כזית אחד, עליו להתנות שהוא זכר ע"פ הדעה שהלכה כמותה.

סיכום ממה שנתבאר בהמשך השיעור בענין שיעורי הכזית והרביעית בליל הסדר

שיעור כזית מצה דאורייתא – נפח אונס מים, שהוא לערך $2/3$ אונס מצה (והיינו שאם יש 8 מצות בפונט, אזי כזית מצה דאורייתא הוא שליש מצה). ויש מהדרים שכזית מצה דאורייתא יהי 0.9 אונס מצה.

שיעור כזית מצה מד"ס – נפח פחות מ- $2/3$ אונס מים, שהוא פחות מחצי אונס מצה (והיינו שאם יש 8 מצות בפונט, אזי כזית מצה מד"ס הוא פחות מרבע מצה). ויש מהדרים שכזית מצה מד"ס יהי 0.6 אונס מצה.

שיעור כזית מרור – נפח פחות מ- $2/3$ אונס מים, שהוא פחות מחצי אונס מרור. ושני המינים (חזרת ותמכא) מצטרפים לכזית.

שיעור רביעית – 2.9 אונס יין. והיינו שגודל הכוס יהי 2.9 אונס, וישתה כל הכוס בבת אחת, ועכ"פ שישתה רובו, בפחות מזמן שתיית רביעית. ויש מהדרים לשיעורים גדולים יותר.

שיעור כדי אכילת פרס לאכילת מצה – כל אחד משני הכזיתים יאכל במשך פחות מ-6 דקות. ויש מהדרים – עד 3 דקות כל כזית.

במילים פשוטות יותר

בכזיתים הראשונים:

בעל הסדר לוקח רבע ממצה האמצעית (כזית) ורבע ממצה העליונה (כזית), ואוכלם ביחד.

כל אחד מבני הבית מקבל שליש מצה (כזית בדאורייתא), ואוכל אותו במשך פחות מ-6 דקות (כדי אכילת פרס).

בכזית מרור:

כל אחד לוקח עלה אחד גדול של סאלאט (מהמרור העליון שבקערה), ומכניס לתוכו מעט חריין (ביחד הם כזית), וטובל מעט בחרוסת, ואוכל ביחד.

בחרוסת:

מניחים החרוסת בצלחת שתחת הכוס, שבו קצת יין, ולשם טובלים המרור.

בכורך:

לוקח רבע ממצה התחתונה (כזית), שובר לשנים ומניח בתוכו המרור (מהמרור התחתון שבקערה), וטובל בחרוסת, ואוכל ביחד. וכן גם כל אחד מבני הבית.

באפיקומן:

לוקח שני רבעים מצה (ביחד – חצי מצה), ואוכל כזית אחד זכר לקרבן פסח וכזית אחד לזכר מצה שאכלו עם קרבן פסח. וכן יחלק לכל אחד מבני הבית.

מי שקשה לו לוקח רק רבע מצה (כזית), ומתנה שיהי זכר לקרבן פסח או למצה שאכלו עם קרבן פסח, ואוכל.

הד' כוסות:

הכוס יהי לפחות ג' אונס (רביעית), וישתה כולו, או עכ"פ רובו, בבת אחת.

הכוס הרביעי ישתה לפחות ג' אונס (רביעית).